

Miljardnotan bakom Tysklands hemliga infrastruktur

[Speaker 1]

Föreställ dig att du sitter bakom ratten. Du kör på en helt vanlig motorväg men du måste ständigt parera med ratten för asfalten är full av djupa, obevekliga potthål.

[Speaker 2]

En ganska vanlig syn idag tyvärr.

[Speaker 1]

Exakt. Eller tänk dig att du går förbi den lokala skolan i ditt område. Färgen flaggar i stora sjok från fasaden.

Fönsterna drar så mycket att gardinerna rör sig på insidan och hela byggnaden ser ut att ha blivit övergiven för decennier sedan.

[Speaker 2]

Vilket den ju i praktiken nästan har blivit underhållsmässigt alltså.

[Speaker 1]

Precis. Det här är ju ingen dystopisk framtidsvision. Det är en högst påtaglig verklighet på många håll, inte minst i Tyskland.

Infrastrukturen har tillåtits förfalla för att man helt enkelt har investerat för lite i grundläggande underhåll. Man har låtit samhällets grundbultar rosta.

[Speaker 2]

Verkligen.

[Speaker 1]

Men tänk om det fanns ett sätt att fixa allt det här. Där staten bara betalade typ en smidig månadshyra för en nyköfärdig, nyrenoverad skola. Ett stort resursstarkt privat företag kliver in, tar över all huvudvärk, fixar motorvägen och garanterar driften.

[Speaker 2]

Det låter ju som en dröm.

[Speaker 1]

Eller hur? Det såldes in som århundradets genidrag. En helt smärtfri väg till blänkande ny infrastruktur.

Men de glömde berätta vad som händer när samhället plötsligt förändras. När stela avtal **krockar** med verkligheten och notan plötsligt tiodubblas.

[Speaker 2]

Ja, det är där det spricker.

[Speaker 1]

Vårt uppdrag i dagens djupdykning är att undersöka varför de här så kallade offentlig-privata partnerskapen, eller ÖPP som vi kommer att kalla det, blev en ekonomisk mardröm för skattebetalarna. Vi bygger dagens analys på en stor granskning från den tyska tidningen Deedsite och ska titta på hur man lyckades dölja miljardskulder mitt framför ögonen på allmänheten.

[Speaker 2]

Det är ett fascinerande ämne.

[Speaker 1]

Okej, låt oss backa upp det här. Hur fungerar det här konceptet egentligen, i teorin?

[Speaker 2]

Jo, men det är en otroligt viktig mekanism att förstå. För när den här modellen presenteras utåt så låter den ju extremt traditionell. Staten överger den traditionella modellen där kommunen bygger och förvaltar egen regi.

Istället plockar man in privata aktörer som tar över hela kedjan. Så en bank står för finansieringen från dag ett, ett stort byggkonsortium ritat och uppför byggnaden och därefter tar ett serviceföretag över driften, städningen och det löpande underhållet.

[Speaker 1]

Allt i ett andra paket.

[Speaker 2]

Exakt. Allt detta paketeras ihop i ett massivt avtal som ofta låses på 20 eller 30 år. Kommunen lämnar helt enkelt överansvaret och börjar betala en fast månadsavgift.

[Speaker 1]

Jag förstår verkligen lockelsen. Det är som att lisa en lyxbil istället för att köpa en begagnad.

[Speaker 2]

Ja, en bra liknelse.

[Speaker 1]

Istället för att jag själv ska behöva stå ute i ösregnet och meka när växellådan rasar så tecknar jag liksom ett leasingavtal. Jag får en splitten ny bil, all service ingår, någon annan byter vinterdäcken och jag vet exakt vad det kostar mig i slutet av varje månad.

[Speaker 2]

Precis, det är ju den retoriken som har använts. Staten slipper det **tröga** byråkratiska krånglet, näringslivet får säkra extremt långsiktiga inkomster.

[Speaker 1]

Och du och jag får njuta av ny infrastruktur. Det var ju till och med ett stenhårt politiskt mål i Tyskland. Den dåvarande finansministern Per Steinbrück från SPD vill ju att hela 15% av alla offentliga investeringar skulle drivas igenom via de här **öppiga** avtalen.

Vi pratar om uppemot 6 miljarder euro årligen. Så det fanns ett enormt tryck från toppen att få ut de här kontrakten.

[Speaker 2]

Och det är precis när man tittar på det där trycket från toppen som det börjar bli intressant. Vad som är fascinerande här är ju det verkliga motivet. Om vi analyserar varför politiker blev så förälskade i den här modellen så menar forskare, till exempel professor Holger Mühlenkamp att det nästan aldrig handlade om att det faktiskt var billigare i längden.

[Speaker 1]

Inte?

[Speaker 2]

Nej, det primära motivet var av en helt annan natur. Det handlade om att kringgå den grundlagsskyddade skuldbromsen.

[Speaker 1]

Men vänta nu. Tyskland har ju enorma krav på att staten inte får belåna sig över en viss gräns. Hur kan man **plöja in** miljarder euro i nya skolor och motorvägar om det inte får synas som lån?

Sker det helt utanför bröckerna?

[Speaker 2]

Ja, man döljer den genom att rent tekniskt aldrig köpa den.

[Speaker 1]

Men är inte det bara smart bokföring då? Infrastrukturen blir ju ändå byggd för dig och mig.

[Speaker 2]

Om man köper en tjänst, låt oss säga att du köper ett hus och tar ett banklån. Då syns ju hela den skulden direkt på din personliga balansräkning, eller hur?

[Speaker 1]

Ja, banken ser att jag är kraftigt belånad.

[Speaker 2]

Men om du istället tecknar ett bindande oåterkallat lite abonnemang på att hyra ett hus i 30 år då har du egentligen åtagit dig exakt samma ekonomiska börda över tid. Men, i samma sekund som du skriver på det där abonnemanget är din formella skuld hos banken noll. Det är exakt den här indirekta skuldsättningen staten **utnickar**.

Eftersom det är det privata konsortiet som går till banken och lånar pengarna för att bygga vägen syns inte en enda euro av det lånet i statens offentliga skuldsättning.

[Speaker 1]

Så man **trollar** alltså **bort** investeringskostnaden från bokföringen och omvandlar den till en löpande driftskostnad i decennier?

[Speaker 2]

Helt korrekt! Revisionsrätterna varnar ju för det här ständigt. De kallar det för en dold skuldsättning som riskerar att binda framtida budgetar enormt utan att det syns öppet.

[Speaker 1]

Det är ju en sjukt farlig typ av framtidsbelåning. Man lovar liksom bort framtida skattepengar utan en enda röd siffra i dagens budget.

[Speaker 2]

Och vad värre är? När revisionsrätterna tvingar fram jämförelser, alltså räkna på vad UPPAP-avtalet kostar kontra om staten lånade pengarna själv?

[Speaker 1]

Ja, vad händer då?

[Speaker 2]

Då hittar de ofta glädjekalkyler. Man överdriver medvetet de ekonomiska riskerna med det statliga alternativet och tornar ner riskerna i det privata alternativet bara för att få det att framstå som en bra affär på pappret.

[Speaker 1]

Det är ju som att bilförsäljaren **trixar med** kalkylen och låtsas att en begagnad bil kommer explodera imorgon bara för att övertyga dig om att skriva på leasingavtalet.

[Speaker 2]

Haha, ja, en ganska träffande bild.

[Speaker 1]

Men om vi nu ingår avtal som binder våra skattepengar i decennier borde vi väl åtminstone få se kvittot? Man vill ju veta vad det är vi betalar för.

[Speaker 2]

Man skulle kunna tro det. Men ur ett demokratiskt perspektiv är transparensen näst intill obefintlig vilket professor Jörgen Kuling påpekat skarpt.

[Speaker 1]

Och det är här det blir riktigt mörkt. För att förstå det måste vi titta på bolaget ÖPT Deutschland AG.

[Speaker 2]

Mm, en väldigt speciell konstruktion.

[Speaker 1]

Minst sagt. Det är till hälften statligt och till hälften privat. Man har satt ihop en säljstyrka som

fungerar som en lobbyorganisation inifrån staten.

Deras uppgift är att sälja in de här projekten till kommuner. Och ledningen, den kom bland annat från Byggjätten, Sjöktiv och Finansdepartementet.

[Speaker 2]

De sitter bokstavligen på dubbla stolar.

[Speaker 1]

Exakt. Och när journalister försöker ställa frågor då slår de igen dörren och gömmer sig bakom termen affärshemligheter.

[Speaker 2]

Vilket Kuling menar är helt oacceptabelt. Att statliga angelägenheter förvandlas till privata affärshemligheter. Hur ska medborgare kunna ställa politiker till svars om ingen får veta vad besluten kostar?

[Speaker 1]

För att lugna kritikerna lanserades till slut en transparensplattform på nätet. Föreställ dig att du klickar in där för att kolla avtalet för din lokala skola. Du öppnar det och vad möts du av?

Alla viktiga siffror är helt svartmarkerade.

[Speaker 2]

Det är verkligen absurd.

[Speaker 1]

Det är helt galet. Vid ordet ersättning finns bara en tjock svart linje. Och det blir värre.

De svärtade till och med namnen på offentliga tjänstemän. Cells överborgmästare fick sitt namn överstruket i det offentliga avtalet.

[Speaker 2]

Ett tydligt bevis på att det inte handlar om rimliga affärshemligheter utan om att undandra sig demokratisk kontroll.

[Speaker 1]

Ja, och det för mig osökt in på miljöpartisten Anton Hofreiter. Hans historia är ju som hämtad ur en James Bond-film.

[Speaker 2]

Ja, den är ju otrolig.

[Speaker 1]

Han var alltså ordförande för trafikutskottet och ville granska en motorvägsträcka. Han mötte så mycket motstånd att han till slut tvingades gå in i förbundsdagens hemliga rum.

[Speaker 2]

Utan telefon, eller hur?

[Speaker 1]

Exakt. Han blev fråntagen sin telefon, utrustad endast med penna och papper och fick sliva under på att inte prata med någon om vad han läste. Varken med pressen eller sina kollegor.

[Speaker 2]

Och ändå fick han ju knappt se något av värde.

[Speaker 1]

Nej. Så han stämde regeringen för att få ut dokumenten. Och han vann.

Men när han fick pappersbunten var varje enskild siffra ändå svärtad. Han insåg att han skulle behöva driva en rättsprocess för varje enskild siffra för att få fram sanningen. Vilket han såklart inte hade råd med.

[Speaker 2]

Om vi kopplar detta till den större bilden så ser vi ju varför det här mörkläggandet existerar. Det döljer enorma dolda kostnader. Låt oss titta på vad som händer när kalkylerna spricker i verkligheten.

[Speaker 1]

Ja, för skräckexemplerna är många. Ta badhuset Sydbad i Trier. Det skulle spara 750 000 euro enligt kalkylen.

Facit?

[Speaker 2]

Det blev 3,2 miljoner euro dyrare.

[Speaker 1]

Helt sjukt. Och bara konsultavorderna skenade ju från beräknade 7 500 euro till osannolika 298 000 euro.

[Speaker 2]

Samma sak med fängelset i Burg. Det kostade 512 miljoner euro att bygga men riskerna var så skevt fördelade i avtalet att staten fick betala nästan en halv miljon euro extra redan under första driftsåret. Riskerna stannar hos det offentliga.

[Speaker 1]

Men här är det där det blir riktigt intressant. Skandalen med skolorna i Offenbauge.

[Speaker 2]

Ja, det största fallet.

[Speaker 1]

Staden Offenbauge moderniserade 90 skolor. Kontraktet gick till ett dotterbolag till Hochtief. Samma företags föra chef satt i öppet busäljebolaget.

Prislappen sattes till 780 miljoner euro för 15 år. Alltså 52 miljoner per år. Allt lät toppen.

[Speaker 2]

Men sen kom verkligheten i kapp.

[Speaker 1]

Exakt. Vad var det som hände där egentligen?

[Speaker 2]

Jo, man kan ju låsa ett avtal men du kan inte förutse samhällsutvecklingen decennier i förväg i ett stelbänt kontrakt.

[Speaker 1]

Nej.

[Speaker 2]

Så landet beslutade att införa utökad heldagsskola. Det krävde nya matsalar. Sen kom momshöjningar och en massiv digitalisering.

Fler datorer drog mer el och krävde bättre ventilation.

[Speaker 1]

Inget av det fanns i avtalet.

[Speaker 2]

Precis. Så den årliga notan steg plötsligt med 50 procent. Från 52 till 78 miljoner per år.

Och det väntas ju överstiga en miljard.

[Speaker 1]

Men det sjukaste är ju att samtidigt sjönk antalet elever.

[Speaker 2]

Mm. Demografin ändrades.

[Speaker 1]

Fem av de här nyrenoverade skolorna står nu helt tomma. Eländetomva. Men staten måste fortfarande betala för städning och drift av spökskolor enligt det stelbänta avtalet.

[Speaker 2]

Det är en fullständig madröm ur ett skattebetalarsperspektiv.

[Speaker 1]

Så med skenande kostnader, tomma skolor och hemliga avtal fortsätter man bara som vanligt då?

[Speaker 2]

Nej, protesterna har börjat ge resultat. Flera delstater tvärbromsar nu.

[Speaker 1]

Baden-Württemberg, Nordrhein-Westfalen och Brandenburg har ju sagt stopp.

[Speaker 2]

I Frankfurt stoppade man ju ett massivt miljardprojekt för 170 broar i sista sekunden. De insåg att de skulle binda sina händer rent stadsplaneringsmässigt i 30 år.

[Speaker 1]

Att ge bort kontrollen över stadens blodomloppsomläget.

[Speaker 2]

Exakt. Och till och med Storbritannien, moderlandet för dessa public-private partnerships, har ju börjat distansera sig från modellen av exakt samma anledningar.

[Speaker 1]

Bristande ekonomi och vilseledande kalkyler.

[Speaker 2]

Ja, för att dölja skulder.

[Speaker 1]

Så, vad betyder allt det här? Anton Hofreiter, vår James Bond-politiker, han tog ju de här brittiska rapporterna och ställde regeringen mot väggen. Han frågade vilka slutsatser de drar av att kalkylerna manipuleras och att modellen används för att dölja skulder.

Och svaret? Regeringens skriftliga svar var ett enda iskallt ord. Inga.

[Speaker 2]

Det är häpnadsväckande.

[Speaker 1]

Inga slutsatser alls. Så, för att sammanfatta det vi har sett idag. Viljan att få snabba resultat och dölja statliga skulder har lett till riggade kalkyler, hemligt stämplade dokument och helt skenande kostnader för skattebetalarna.

Riskerna stannar hos det offentliga, medan vinsterna privatiseras.

[Speaker 2]

Detta väcker ju en otroligt viktig fråga. När staten försöker drivas som ett vinstdrivande företag då stängs medborgarna och den demokratiska insynen ute. Vi måste verkligen fråga oss hur vi vill finansiera vår framtid.

[Speaker 1]

Helt rätt. Och innan vi avrundar. Tänk på saken.

När de här 30 år i avtalen väl löper ut och de här byggnaderna slutligen återgår till staten. I vilket skick kommer de egentligen att vara då? Det är en bra fråga.

Har företagen liksom några som helst incitament att underhålla byggnaderna in i det sista året? Eller är det då som nästa dolda nota **landar rakt i knät** hos skattebetalare?